

Союзом про взаємне забезпечення охорони інтелектуальної власності та відповідних положень Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (GATT) та його складової – Договору про торгові аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS).

Все вищезазначене дозволяє вважати Україну державою, яка займає гідне місце у світовій системі інтелектуальної власності.

Однак з метою фундаменталізації її становища й визнання на міжнародному рівні її авторитету, важливим є усунення тих негативів, які перешкоджають Україні вважатися взірцем правової держави.

Поняття інтелектуальної власності охоплює крім інших і поняття індивідуалізації суб'єктів цивільного права, а також товарів і послуг, які ними виробляються (надаються), оскільки вони також є об'єктами творчої діяльності.

Виходячи з того, що в Україні проблема реалізації права на засоби індивідуалізації суб'єктів цивільного обороту та товарів і послуг, які ними виробляються (надаються) з кожним днем набуває гостроти, в законодавчому регулюванні цих питань ще є багато недоліків: в Україні намітилася ситуація, коли багато різних підприємницьких структур з різними напрямками своєї діяльності мають однакові або співзвучні найменування. Цьому факту сприяє те, що жодної перевірки на новизну фірмової назви в Україні не проводиться, у зв'язку з чим використання однакових словосполучень у назвах знов створених фірм зустрічається доволі часто не тільки в різних регіонах України, а навіть й в одному. Це породжує плутанину в ідентифікації виробника і вводить в оману споживача. Використання однакових найменувань різними підприємствами, організаціями, установами та іншими підприємницькими структурами, крім таких негативних наслідків як омана споживача, може також завдати помітних матеріальних і моральних збитків окремим користувачам одного і того самого найменування.

Нормативно-правове регулювання питань, пов'язаних з вартісною оцінкою інтелектуальної власності, практично відсутнє. Відсутній також дієвий захист прав на об'єкти інтелектуальної власності з боку держави. Суди загальної юрисдикції, господарський чи третейський суди згідно із законодавством та відповідно до своєї компетенції розглядають спори про: авторство; встановлення власника охоронного документа і (або) порушення його майнових прав; встановлення факту використання об'єкту інтелектуальної власності; право попереднього користування; укладання та виконання ліцензійного договору; винагороду або компенсацію автору об'єкту інтелектуальної власності; визнання охоронного документа недійсним та інше, що стосується питань захисту інтелектуальної власності. Практика розгляду цієї категорії справ у судах загальної юрисдикції виявила певні труднощі, пов'язані з відсутністю відповідного рівня кваліфікації суддів та досвіду у вирішенні таких питань.

Належний захист інтелектуальної власності є передумовою успішного розвитку ринкової економіки (інакше навряд чи хто-небудь інвестуватиме створення та реалізацію новітніх технологій, нової конкурентоздатної продукції). Вже сьогодні гостро постає питання про необхідність створення в Україні спеціалізованого (патентного) суду для вирішення спірних питань у сфері інтелектуальної власності, що повною мірою відповідало б положенням Конституції України.

Крім того, не вирішеними є питання врегулювання правовідносин щодо охорони об'єктів інтелектуальної власності, створених на державному замовленні та за державні кошти; в державі відсутній орган, який здійснював би функції особи, що володіє патентом від імені держави. Потребують також детальнішої розробки норми законодавства, які стосуються набуття та реалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені у зв'язку з виконанням службових обов'язків (так звані "службові" об'єкти інтелектуальної власності). Чинне законодавство України з питань оподаткування та кредитування не містить прямих пільгових норм для авторів об'єктів інтелектуальної власності та таких, що їх використовують.

Для ефективної реалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності необхідним є дієвий механізм проведення оцінки вартості інтелектуальної власності, тобто належить забезпечити нормативно-правове регулювання цих питань.

Вирішення зазначених питань та усунення існуючих недоліків сприятиме стимулюванню авторів об'єктів інтелектуальної власності, зацікавленості підприємців у впровадженні таких об'єктів у виробництво, розвитку в Україні інноваційних процесів, надходженню інвестицій, підвищенню ефективності економіки нашої країни в цілому і, як результат, зростанню добробуту членів суспільства.

М. Стефанчук,
*студент 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького інституту регіонального
управління та права*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ ПОНЯТТЯ "ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ" В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Конституція України проголошує принцип рівності усіх людей в своїх правах як основоположний принцип формування правової держави. При цьому забороняється як скасування тих чи інших прав, так і звуження їх змісту та обсягу (ст. 22 Конституції України). Все зазначене нашою думкою, що цінність будь-якого суб'єктивного права полягає не лише в можливості його реалізації, а й в можливості його реалізації в певних межах. Ось чому, на нашу думку, мають рацію науковці, які вважають, що у всі часи боротьба йшла не стільки за права, скільки за їх межі (а конкретніше за юридичне закріплення та юридичну інтерпретацію таких меж).¹

Наявність певних об'єктивованих законодавцем меж і свідчить про те, що здійснюючи своє право, особа не вправі реалізовувати його абсолютно вільно, вона повинна діяти в межах, які окреслив їй законодавець.

Проте окрім меж здійснення, які легітимуються безпосередньо в законодавстві, особа повинна враховувати також і те, що вона, як член певної соціальної групи, задовольняючи власні інтереси шляхом реалізації своїх прав повинна діяти з урахуванням інтересів інших учасників, які також задля задоволення власних інтересів реалізують надані їм права. І оскільки інтереси цих осіб можуть виявитись кардинально протилежними, то ми і маємо таку ситуацію, яка іменується "зіткненням прав". І саме це зіткнення призводить до того, що не знаючи меж свого права, особа починає реалізовувати його в більшій мірі, ніж це можливо (дозволено законом), що породжує виникнення такого феномену, яким є "зловживання правом".

Проблема визначення поняття "зловживання правом" була актуальною ще з часів римського права і залишається такою сьогодні. Проте основними не вирішеними питаннями залишаються доцільність існування терміну "зловживання правом" та критерії його відмежування від правомірного здійснення своїх суб'єктивних прав та від неправомірного діяння.

Зловживати правом в буквальному розумінні означає використовувати своє право із злими намірами. А це означає, що обов'язковою передумовою має бути наявність у особи права, тобто здійснювати своє право, в тому числі і зловживати ним, можна лише будучи наділеним цим правом. Якщо ж особа вчиняє певні дії не на основі свого суб'єктивного права, то не може бути і мови про зловживання правом, оскільки тут матиме місце неправомірне (протиправне) діяння у чистому вигляді (особа вчиняє дії, на вчинення яких не має права).

По-друге, зловживати правом, виходячи із самого цього поняття, можливо лише під час його "вживання", тобто при здійсненні цього права, а це означає, що проблема зловживання пов'язана не з самим суб'єктивним правом, або ж його змістом (оскільки не виходить за рамки цього змісту), а з процесом (формою) реалізації. Зміст суб'єктивного права включає в себе лише можливу поведінку суб'єкта, в той час як реалізація є безпосереднім вчиненням конкретних дій, пов'язаних із перетворенням можливості в дійсність. Це пов'язано з тим, що процес реалізації завжди залежить від волі суб'єкта, в той же час суб'єктивне право може належати особі без її волевиявлення.

Ще одним суттєвим аспектом даного питання є також і те, що здійснюючи своє право, особа повинна діяти в його об'єктивних (легітимних) межах, оскільки, порушивши ці межі, особа також вважатиметься такою, що діє протиправно.

Наступною характерною ознакою поняття "зловживання правом" є наявність шкоди, яка заподіюється. Але ця шкода повинна заподіюватись при здійсненні свого суб'єктивного права, тобто між ними повинен бути прямий причинно-наслідковий зв'язок, оскільки заподіяння шкоди без здійснення свого права є протиправним діянням, а реалізація свого права без заподіяння шкоди є нормальним процесом здійснення своїх суб'єктивних прав (задоволення своїх потреб, не порушуючи при цьому чужих прав та інтересів).

З усього вищевикладеного можна зробити висновок, що зловживання правом – це дії по реалізації свого суб'єктивного права, що вчиняються в його межах, із невідповідною загальноприйнятій формою поведінки, якими було завдано шкоди іншим особам.

Проте, розглядаючи цю проблему, не можна обійти увагою і питання про юридичні наслідки зловживання правом. Адже зловживаючи правом, особа заподіює певної шкоди іншим особам, тому логічно виникає питання, чи передбачаються якісь юридичні наслідки за зловживання правом, і якщо так, то який правовий механізм їх застосування.

Згідно із принципом генерального делікту шкода, заподіяна майну фізичних та юридичних осіб підлягає відшкодуванню в повному обсязі у випадках, якщо вона заподіяна неправомірними (а у передбачених законом і правомірними) та, як правило, винними діями. В теорії цивільного права неправомірним діянням є діяння, яке порушує норму цивільного права. А чи порушує норми права зловживання правом? В ч. 3 ст.13 проекту Цивільного кодексу України закріплено, що не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром заподіяти шкоду іншій особі, а також зловживання правом в інших формах. Аналізуючи вказану норму, слід зробити висновок, що зловживання заборонене, а отже зловживаючи правом особа вчиняє неправомірне діяння. Таким чином, особа, якій було завдано шкоди внаслідок того, що інша особа зловживала правом, має право на повне відшкодування завданої шкоди.

Тісно з цим питанням пов'язане також і питання про форми зловживання правом. Так, інколи в літературі виділяють дві форми зловживання правом:

- дія по реалізації свого права з виключною метою заподіяти шкоду іншій особі (шкани);
- дія по реалізації свого права без мети заподіяння шкоди, але за фактичного заподіяння такої.²

На нашу думку, при шикані первинною, основною метою є заподіяння шкоди. Заподіяння шкоди шляхом використання тих правомочностей, які надані особі за договором або за законом. Шкана характеризується умисною формою вини щодо наслідків. Прикладом шкани може бути створення греблі на річці, що проходить через земельний ділянку власника з єдиною метою – не надати можливість користування цією річкою іншим особам, земельні ділянки яких знаходяться нижче за течією, при чому ця гребля може бути абсолютно безкорисною власнику.

Щодо зловживання без мети заподіяння шкоди, то тут первинною метою є реалізація свого права. Реалізуючи своє право, особа має на меті вчинення усіх необхідних дій для досягнення корисного результату. При цьому особа може передбачати, допускати завдання шкоди, або ж просто незважати на те, чи буде заподіяна шкода, чи ні (форма вини – необережність). Наприклад, особа відкрила пилораму і виготовляла на продаж всілякі вироби із деревини. Від сильного шуму, який лунав із цієї пилорами щодня і тривав з ранку до вечора, сусіди відчували постійний головний біль і їхньому здоров'ю була завдана шкода. Хоча при цьому особа лише здійснювала своє право на підприємницьку діяльність, але цими діями було завдано шкоди іншим особам, а тому вона може бути визнана судом такою, що зловживає правом.

На нашу думку, законодавець, заборонивши усі форми зловживання, вчинив дещо неправильно. Певна річ, така форма зловживання як шкана повинна визнаватися протиправною і за такі дії повинні наступати негативні юридичні наслідки в повному обсязі. Але не можна вважати протиправним, наприклад, будівництво сусідом дуже високого паркану, що перешкоджає попаданню світла на окремі садові культури, яким це світло необхідне. В даному випадку сусід, що зводив паркан, виходить із власного розуміння безпеки, а не із мотивів знищення садових культур. Дійсно, тут має місце реалізація свого права, заподіяна шкода, але чи нестиме особа відповідальність за зведення паркану? Відповідно до проекту цивільного кодексу така шкода повинна бути відшкодована. На нашу думку, такий недиференційований підхід до вирішення цієї проблеми не можна виправдати, і тому доцільно було б в цьому випадку застосовувати критерій добросовісності і розумності. Тобто, якщо законом встановлені правові наслідки недобросовісного або нерозумного здійснення особою свого права, поведінка особи припускається добросовісною та розумною (презумпція добропорядності), якщо інше не встановлено рішенням суду, а це значить, що наявність зловживання правом, недобросовісність власника і нерозумність його дій буде доводитись позивачем і виключно у судовому порядку.

Таким чином, можна зробити висновок, що зловживання правом є одним із найбільш складних та недосліджених інститутів цивільного права, нагальність вивчення якого диктується вимогами сьогодення. Спроба цивільно-правового регулювання зловживання правом, яка вперше на нормативному рівні була закріплена в проекті Цивільного кодексу України, є першим кроком до стимулювання наукового осмислення та вивчення даної проблеми, а неоднозначність в доктринальному розумінні цієї категорії, хотілося б вірити, лише посилить загальний інтерес до питання зловживання правом в процесі реалізації суб'єктивних цивільних прав.

¹ Рабінович П.М. Межі здійснення прав людини (загальнотеоретичний аспект) // Вісник Академії правових наук України. – 1996. – №6. – С. 8

² Гражданское право. В 2 томах. Том 1: Учебник. / Ем В.С., Зенин Е.А., Коваленко Н.И. и др. / Под ред. Е.А.Суханова. - М.: Бек, 1998. - С. 392

Л.Тарасенко,
студент III курсу Правничого коледжу
Львівського національного університету
імені Івана Франка

ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Залежно від співвідношення суспільства та держави особистість має повний простір для самореалізації, який забезпечується наявністю широкого кола прав та свобод. Права та свободи є найбільшою цінністю для суспільства в цілому і для кожної людини зокрема, тому можливість їх здійснення є показником демократичності держави [1, с.5].